

В. Б. Череватюк,
кандидат історичних наук, доцент

І. С. Мельничук,
студентка

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ЇХ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: vitacherev@ukr.net, imeljnychuk@gmail.com

Мета: дослідити сучасну концепцію побудови держави, інноваційні ідеї її розвитку та їх практичну реалізацію. **Методи дослідження:** методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи пізнання аналізу, порівняння та синтезу. **Результати:** визначаються сучасні концепції держави, модель побудови сучасної інформаційної держави. **Обговорення:** стан сучасної української держави, оцифровування, як основний напрям роботи уряду, позитивні та негативні сторони впровадження інноваційних проектів.

Ключові слова: лібертаріанство; «державна в смартфоні»; діджиталізація; оцифровування; державні послуги.

Постановка проблеми та її актуальність.

Із розвитком та становленням інформаційного суспільства зростає науковий та практичний інтерес до інформаційних технологій, інформаційних систем та їх впровадження в практичну діяльність відповідних суб'єктів економічної діяльності та державних органів. Впровадження інформаційних технологій є одним із пріоритетних напрямів розвитку держави, адже інформаційні технології спрямовані на полегшення життя людей та створення комфортних умов життя за рахунок технічних досягнень та легкого доступу до інформації. Україна заявила своїм пріоритетом становлення цифрової економіки: від цифрової інфраструктури до цифрових навичок громадян та реалізації проектів цифрових трансформацій, що забезпечить спрощення доступу до інформації для інвесторів, бізнесменів та простих громадян [1]. Варто зазначити, що концепція цифрової економіки логічно влітається в концепцію лібертаріанства, адже остання в своїй основі пропонує цінності та «ідею індивідуальної

свободи та мінімізації розміру державного апарату», що є можливим для реалізації при мінімалізації державного впливу, кількостей дозвільних процедур за рахунок використання цифрових механізмів, які забезпечать виконання функцій держави в зазначеній сфері, посилення інтересів кожного конкретного індивіда.

Виклад основного матеріалу. З часу проголошення Акту незалежності України, а саме з 1991 року ми мали можливість спостерігати процес переосмислення основних концепцій розвитку українського суспільства. Особливо актуальною, починаючи з 2000 року були концепція громадянського суспільства, яка мала на меті розбудову суспільства вільних індивідів. Так, основними показниками розвинутого громадянського суспільства є гарантоване забезпечення прав людини, рівень свободи, демократії, захищеності приватної власності, розвиток підприємницького сектора [2].

Сьогодні ми можемо погодитись, що події на Майдані, а саме Революція гідності 2014 року показують, що українське суспільство є грома-

дянсько-орієнтованим, структуроване, свідоме, орієнтоване на основні соціальні цінності, які є характерними для розвинутих країн світу. Іншою концепцією, яка знайшла своє відображення в чинному законодавстві, є концепція соціальної, правової держави, що знайшло своє відображення в Конституції України.

В 2019 році в Україні відбулася зміни влади і, відповідно, змінилися і вектори розвитку українського суспільства. Сьогодні в Україні проголошують основними ціннісними орієнтирами розвитку – ліберально-індивідуальні цінності, такі, як: права людини, законність, і демократизм, власність, широке самоуправління, що свідчить про актуальність тематики лібертаріанства як наукової так і практичної категорії. Варто зазначити, що дана концепція радикально не змінили вже сформульовані та закріплені, а лише їх якісно доповнила та розширила. Так, Руслан Стефанчук зазначає, що в основі ідеології партії, яка представляє нову владу, лежить ідеологія лібертаріанства, зокрема, ліберальна модель економіки, ліберальна модель відносин з відповідними національними особливостями. І мета такої ідеології цілком зрозуміла для нас – побудувати в Україні державу, де налагоджені нормальні відносини між людьми і державою, а людина є вищою цінністю [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Не зайвим буде зауважити, що на всіх етапах розвитку цивілізації проблема відносин між людиною, суспільством та владою піднімалась науковцями – теоретиками держави та мислителями минулого та сучасності. Мислителі минулого у таких своїх працях як: «Три книги, в котрых обьясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права» Гуго Гроция, «О свободе и необходимости» Томаса Гобсса, «Два трактати про державне правління» Джона Локка, «О духе законів», Шарля-Луї Монтескьє, «Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми» Жан-Жака Руссо, Девід Юм, Адам Сміт, Томас Джефферсон піднімали питання індивідуальних свобод, питання меж впливу держави на особу, нерівності, тощо. Основоположниками ідеї лібертаріанства є

мислителями в Стародавньому Китаї, Греції та Ізраїлі.

Так, Томас Гоббс, досліджуючи природу так званого «природного стану» (*status natura*), в якому було відсутнє державне регулювання і орієнтація, що в свою чергу призводить до панування беззаконня, прийшов до думки, що виходом із подібної ситуації може бути заключення усвідомленого і чітко обумовленого суспільного договору, за яким можна було б забезпечити мир у суспільстві, безпеку, життя і власність, спрямувати дії суспільства на досягнення загального блага, створення спільної влади, яка дбає про громадянський порядок. За умовами такого договору індивіди добровільно передають усі свої права і свободи під опіку держави, влада якої «настільки велика, наскільки це можна собі уявити». Заклавши подібний суспільний договір, люди визнають політичну владу і підкоряються їй, внаслідок чого виникають особливі узи єдності людей, відносини панування і підкорення, тобто політичний стан як такий. По загалу, ідея Гоббсівського суспільства, більше схожа на суспільство, яке носить характер державно-впорядкованого та розділеного по своїх сферах на публічну і приватну.

Джон Локк стверджував, що з метою надійного забезпечення природних прав, рівності Верховним сувереном у державі є не уряд, а нація. Якщо уряд чинить всупереч діючому праву і нехтує законами, то піддані можуть розірвати угоду з урядом, використовуючи право на самозахист.

Особливої уваги заслуговує наукова спадщина Еммануїла Канта, який дослідив сутність суспільства, держави, права, моралі. Він обґрунтував поняття моральної автономії, моральної свободи людини, що дає можливість самій «встановлювати правила належного та слідувати їм без зовнішнього примусу та тиску».

Отже, як бачимо, досліджувана категорія – лібертаріанство має своїх попередників та напрацювання, які дали можливість сформулювати її цілісність та ідентичність. Поняття «лібертаріанство» походить від латинського *libertas* – «свобода». На перше місце ідеологія лібертаріанства ставить саме свободу – всього і у всьому. В основі лібертаріанства лежить принцип самоналежності, тобто природне

право кожної людини вільно розпоряджатися власним тілом і виробленими нею чи отриманими в ході добровільного обміну предметами власності. З принципу самоналежності виникає і принцип неагресії, тобто переконання у тому, що будь-яке насилля щодо іншої особи або її майна є нелегітимним [4, с. 102].

Вперше поняття «лібертаріанець» використав англійський історик, політичний письменник та філософ Вільям Белшам в своєму есе «Про свободу і необхідність» (1789 р.). Цим терміном позначали прихильників філософської доктрини «свобода волі». У своїй праці В. Белшам використовував термін «лібертаріанець» під час обговорення свободи волі, на противагу «необхідним» поглядам, засудив ідеї, які він приписував лібертаріанству, та протиставив їм релігійний детермінізм.

Із розвитком держав, і в тому числі політичних ідей, у 1940 році даний термін використав американський політик Леонард Рід, який проголосив себе лібертаріанцем. Прихильники лібертаріанства розглядають особистість як основну одиницю соціально-економічного аналізу, адже виключно фізичні особи вибирають та несуть відповідальність за свої дії. Лібертаріанська думка підкреслює гідність кожної людини, що тягне як права, так і відповідальність.

Американський ліберал, політолог Чарлз Мюррей у своїй праці «Що значить бути лібертаріанцем» писав, що за лібертаріанським світоглядом, всі людські відносини мають базуватися на добровільних засадах; законом мають бути обмежені тільки такі дії, що силою примушують інших проти їхньої волі – вбивство, пограбування, зґвалтування, викрадання за викуп та шахрайство.

Лібертаріанство як філософія є неоднорідним. Одночасно існують праве і ліве лібертаріанство. Останнє також відоме як лібертарний соціалізм, що відрізняється від класичного соціалізму негативним ставленням до будь-яких форм тоталітаризму. Частина лібертаріанців вважає неприпустимим втручання у приватне життя людини навіть з боку держави, у зв'язку з чим, наприклад, вони сприймають

податки як крадіжку і грабіж. Інші лібертаріанці сприймають оподаткування як неминуче зло, як і державу в цілому, висловлюючись за мінімізацію її впливу на життя громадян. У економіці прихильники цієї ідеології є беззаперечними прихильниками вільного ринку без митних та інших бар'єрів. Вони також виступають проти законодавчого встановлення мінімального рівня оплати праці. Частина лібертаріанців виступає навіть проти обов'язкової середньої освіти. Що стосується соціальної політики, то турбота про бідних, у їх уявленні, повинна здійснюватися через благодійність. Лібертаріанці також виступають проти загальної військової повинності [5].

Поки що важко сказати, що саме з ідеології реалізується сьогодні в повній мірі, проте відбуваються певні процеси, які свідчать про можливості та напрацювання для її реалізації. Одним із таких напрямків є становлення цифрової економіки та цифрового забезпечення управління державними процесами, що спрощує доступ до державних послуг та унеможливує корупції на рівні влади. Як повідомив віце-прем'єр з питань цифрової трансформації Михайло Федоров, за півтора – два роки Україну повністю покрийть ширококутовим Інтернетом. За його словами, зараз іде процес перерозподілу частот між операторами мобільного зв'язку для того, щоб звільнити діапазон необхідний для ширококутового доступу до мережі. І уся комунікація громадян із державними структурами має перейти в інтернетпростір.

На громадському форумі «Де закінчується «держава в смартфоні» і починається цифровий тоталітаризм», Віталій Мороз, експерт з питань цифрових прав, керівник програм нових медіа ГО «Internews-Україна», зазначав, що термін «діджиталізація», тобто процес «оцифрування» є суто технократичним і сьогодні його просуває уряд, який ініціює себе як технократичний і в цьому дуже мало гуманізму. Історію України завжди розглядали як перемогу ідеї гуманізму і всі ми діти просвітництва в якійсь певній мірі, але ця концепція зараз дуже сильно змінюється, можливо ми будемо продовжувати технологію, адже кажуть, що наші смартфони є продовженням наших рук, тобто ми спостерігаємо заміну унітарної світової людини на все більш технологічну.

Кожна з концепцій має свою світлу сторону,

якщо говорити про відому зараз в Україні концепцію «держава в смартфоні», то її світлою стороною є боротьба з корупцією, проти чого ми всі спільно боремось, і подолати цю проблему можна шляхом зменшення інтеракції громадян з чиновниками, тобто громадяни зможуть напряму, без взаємозв'язків з державними посадовцями, комунікувати з державою і користуватися сервісами. Ідея ця доволі хороша і ефективна, але вимагає належного виконання [6].

Президент України В. Зеленський підтримує інноваційні погляди і виступає за впровадження проекту «Держава в смартфоні». Даний проект полегшить будь-яку процедуру, пов'язану з отриманням державних послуг, змінить взаємодію держави з людьми та тим самим зробить її так званим сервісом для людей. Усім доволі знайома що, намагаючись скористатись державними послугами, ми втрачаємо багато часу, зусиль, опиняємося в стресовій ситуації. Працівники, в свою чергу, пере-направляють людей як не по різних кабінетах, то по різних інстанціях, не завжди спокійно та виважено поводяться, що призводить до конфліктів. Тому одним із завдань нової системи одержання послуг є ліквідація прямої взаємодії з посадовцями, що в свою чергу, обіцяє побороти корупцію, про що згадував Віталій Мороз у своєму виступі.

Окрім цього, необхідним є спрощення процедури отримання будь-яких державних послуг з метою економії часу. Тобто громадяни прагнуть зручності, доступності та ефективності.

Під час презентації бренду на International IT Forum 2019 у Запоріжжі віце-прем'єр-міністр – міністр цифрової трансформації Михайло Федоров заявив: «Саме тому головне завдання проекту – зробити державний сервіс людським, прозорим та зручним. Ми вирішили, що потрібно прибрати чиновників із процесу надання послуг. Вирішено створити єдиний портал державних послуг. Планується за п'ять років повністю перевести всі документи в електронний формат, а в людей з'явиться можливість контролювати все, що відбувається з їхніми даними. Процес стане максимально

відкритим і доступним. Якщо послуга не надаватиметься онлайн, то вона не надаватиметься й офлайн. Міністерство перебрало на себе функцію формування політики в галузі адміністративних послуг. Розуміємо, що не оцифруватимемо той хаос, який є сьогодні, а працюватимемо над удосконаленням дизайну процесів. Не вебдизайнів, а саме того, як процеси влаштовані» [7].

«Держава у смартфоні – це коли максимальна кількість українців мають смартфони, ноутбуки, комп'ютери, у них є доступ до інтернету, вони розуміють, як користуватися гаджетами і не помічають при цьому держави, оскільки держава перетворюється на зручний сервіс – як Uber, Airbnb чи Booking», - зазначив міністр [7].

Початок створення провідного сучасного інформаційного суспільства уже покладено 23 жовтня 2019 року, коли Кабінет Міністрів України затвердив пілотний проект, у межах якого водії зможуть показувати свої права зі смартфона. Відповідне рішення ухвалили під час засідання. Уряд схвалив низку постанов, які дозволять водіям не носити зі собою водійські права. Їх можна буде показати зі спеціального додатка, який обіцяють випустити найближчим часом. Кабмін поставив мету – до 2024 року усі послуги перевести в онлайн.

Разом із тим в Уряді запустили низку електронних послуг для водіїв, зокрема замовлення номера автомобіля. Тобто запущено процес запровадження цифровізації документів, які будуть завжди під рукою – у смартфоні. Після авторизації в електронному кабінеті громадянина через мобільний додаток «Дія», кожен українець зможе швидко та зручно їх пред'явити у разі потреби. До позитивних досягнень слід віднести, що не лише водійські права, а й посвідчення особи планують зробити у форматі ID-картки, щоб було доступним у мобільному носії. Разом з так званим цифровим паспортом на сервісі будуть доступні й дані про нерухомість особи.

Цифровізація уже активно застосовується і в медичній сфері. Сьогодні за допомогою онлайн-систем можна швидко знайти та обрати лікаря, записатись на прийом, отримати результати аналізів, і що головне, не потрібно їздити по клініках та сидіти годинами в черзі. Окрім цього, на сьогоднішній день існує ряд державних послуг,

якими можна скористатись на комп'ютері чи смартфоні.

Певних змін зазнає і робочий процес держслужбовців у контексті впливу цифрових технологій. Відповідно до нового законопроекту, який спрощує процедуру працевлаштування та звільнення держслужбовців, буде запроваджено контрактну державну службу. Контракт має стати головною мотивацією працювати на результат: робота виконана – спокійно працюєш, відсутній результат – вільний.

Окрім того, скоро будуть запроваджені електронні студентські та пенсійні посвідчення. Після цього заплановано впровадження електронної прописки, зміни місця реєстрації, отримання пенсії тощо.

У 2020 році буде презентовано «Кабінет забудовника», коли громадянин зможе подати документи, сповістити державу про те, що почав будівництво, в електронному форматі й без участі жодного чиновника.

Михайло Федоров також повідомив про плани «запустити» паспорт в електронному форматі на початку наступного року. Також, окрім мобільного додатку, планується мобільний портал з електронними послугами. «На порталі ми будемо запускати перші послуги – це відкриття ФОП, це відкриття ТОВ, це допомога при народженні і «е-малятко». Це будуть перші послуги. І наше внутрішнє завдання – вийти на відцифрування і запуск чотирьох послуг на місяць, починаючи вже з весни. Він вірить, що Україна за темпами діджиталізації випередить навіть Японію, та Сінгапур.

Міністерство цифрової трансформації перебуває зараз на стадії реалізації усіх запланованих проєктів, серед них пріоритетне місце займають такі: одночасна реєстрація фізичної особи як платника податків під час першого оформлення паспорта громадянина України; проєкт «е-малятко» – можливість при народженні дитини отримати державні послуги і документи онлайн; оформлення пенсії через Інтернет; аудит електронних держреєстрів, що дасть змогу провести перепис населення онлайн; електронне резиденство; електронний кабінет забудовника [8].

Ще більше інноваційних ідей пропонують

втілити, але все це питання часу. Незважаючи на позитивні та прогресивні наслідки даної концепції, які обіцяє уряд, є певні заперечення зі сторони окремих членів громадського суспільства. Так, громадські активісти і правозахисники вказують на потребу контролю за діями уряду при впровадженні концепції «цифрова економіка» з метою попередження впливу держави на сферу громадянського суспільства, яке є самостійне та саморегульоване та в сферу приватності людини. Так, наприклад, що в процесі оцифрування, всі сервіси будуть зосереджені в смартфоні, а це означає, що держава матиме значний обсяг даних про своїх громадян, та це може сприяти несанкціонованому втручанням в персональні дані. Тому, розвиваючи нові технології, водночас виникає необхідність у створенні захисту від зловмишників. Без безпечного функціонування та користування серверами сучасна концепція держави стане небажаною, тому одним із пріоритетів держави є кіберзахист та система його забезпечення.

Про захист персональних даних українців згадував експерт з автоматизації бізнес-процесів, директор компанії ІТ-інтегратора Litiko Сергій Литвиненко. В своєму інтерв'ю він зазначав: «Як будуть відпрацьовані питання злому персональних даних? Facebook, LinkedIn, які вкладають мільярди доларів в безпеку, ламали. Де гарантії, що не можна буде зламати єдиний портал цифрових сервісів «Дія»? Відповіді поки на це немає» [8].

Висновки. Отже, нам видається, що запропоновані інноваційні ідеї мають велику перспективу і безперечно полегшать життя людей, але варто звернути увагу на використання усіх цих технологій окремими категоріями людей. Так, зважаючи на вікову категорію населення, зручним і простішими для використання інформаційних додатків та системи будуть для молодого покоління, або ж для людей, які зосереджені в великих розвинутих містах і оточенні технологіями. Тому й справді за кілька років досягти бажаного результату буде неможливо, проте процес запущено. Цей перший крок можна назвати експериментальним, але хочеться вірити, що він приживеться в нашому суспільстві та в подальшому коло функцій, які можна буде виконувати он-лайн, розшириться.

Приємно, коли в державі розробляють такі прогресивні плани, проекти, які спрямовані на полегшення життя людей, на ефективнішу роботу державних органів та модернізацію суспільства, адже на сьогоднішній день світ технологій досягнув високого рівня, необхідно користуватись цим. Хочеться вірити, що всі плани, які буде влада для розбудови держави, будуть реалізовані і нам вдасться вийти на рівень з розвинутими європейськими країнами стосовно забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Література

1. Цифрова економіка – пріоритет для Президента й нашої команди – радник Глави держави Михайло Федоров. URL: <https://www.president.gov.ua/news/cifrova-ekonomika-prioritet-dlya-prezidenta-j-nashoyi-komand-56025> (дата звернення: 28.12.2019).

2. Філик Н.В. Державно-правові засади громадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 19 с.

3. Стефанчук Р.О.: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/588829.html> (дата звернення: 24.12.2019)

4. Максимец С. Концепція свободи в соціальної філософії лібертаріанства: дисс. ... канд. філос. наук: 09.00.11. Саранск, 2015. 225 с.

5. Пилявський Ю. М. Історія становлення та періодизація розвитку лібертаріанства. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/40_2019/3.pdf (дата звернення: 27.12.2019)

6. Назарова Є. «Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html> (дата звернення: 22.12.2019)

7. Мороз В. Держава в смартфоні. URL: [https://uatv.ua/derzhava-v-smartfoni-ekspert-proanalizuvav-chy-zagrozhuje-ukrayini-](https://uatv.ua/derzhava-v-smartfoni-ekspert-proanalizuvav-chy-zagrozhuje-ukrayini-tsyfrovyj-totalitaryzm/)

[tsyfrovyj-totalitaryzm/](https://uatv.ua/derzhava-v-smartfoni-ekspert-proanalizuvav-chy-zagrozhuje-ukrayini-tsyfrovyj-totalitaryzm/) (дата звернення: 08.12.2019)

8. Сегін В.Ф. Держава у смартфоні: що потрібно знати перед запуском? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2812810-derzhava-u-smartfoni-so-potribno-znati-pered-zapuskom.html> (дата звернення: 25.12.2019)

References

1. Cyfrova ekonomika – priorytet dlja Prezidenta j nashoi komandy – radnyk Glavy derzhavy Myhajlo Fedorov. URL: <https://www.president.gov.ua/news/cifrova-ekonomika-prioritet-dlya-prezidenta-j-nashoyi-komand-56025> (data zvernennja: 28.12.2019).

2. Filyk N.V. Derzhavno-pravovi zasady gromadjans'kogo suspil'stva: avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.01. Nacional'na akademija vnutrishnih sprav Ukrai'ny. Kyi'v, 2004. 19 s.

3. Stefanchuk R.O.: veb-sajt. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/588829.html> (data zvernennja: 24.12.2019)

4. Maksimec S. Koncepcija svobody v social'noj filosofii libertarianstva: diss. ... kand. filos. nauk: 09.00.11. Saransk, 2015. 225 s.

5. Pyljavs'kyj Ju.M. Istorija stanovlennja ta periodyzacija rozvytku libertarianstva. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/40_2019/3.pdf (data zvernennja: 27.12.2019)

6. Nazarova Je. «Derzhava u smartfoni» i konstytucijni cyfrovi prava. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html> (data zvernennja: 22.12.2019)

7. Moroz V. Derzhava v smartfoni. URL: <https://uatv.ua/derzhava-v-smartfoni-ekspert-proanalizuvav-chy-zagrozhuje-ukrayini-tsyfrovyj-totalitaryzm/> (data zvernennja: 08.12.2019)

8. Segin V.F. Derzhava u smartfoni: shho potribno znaty pered zapuskom? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2812810-derzhava-u-smartfoni-so-potribno-znati-pered-zapuskom.html> (data zvernennja: 25.12.2019)

MODERN UKRAINIAN STATE: CONCEPTUAL APPROACHES AND THEIR PRACTICAL IMPLEMENTATION

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mails: vitacherev@ukr.net, imeljnychuk@gmail.com

Purpose: to explore the modern concept of state building, innovative ideas of its development and their practical implementation. **Methods:** methodological basis of the study was the general scientific methods of cognition of analysis, comparison and synthesis. **Results:** there defines the modern concepts of the state, the model of construction of the modern information state. **Discussion:** status of the modern Ukrainian state, digitization as the main direction of the government's work, positive and negative aspects of implementing innovative projects.

Because of establishing and development of information society causing a growing scientific and practical interest in information technologies, information systems and their implementation in the practical activities of relevant economic entities and public authorities. The introduction of information technologies is one of the priority directions of the state development, because information technologies are aimed at facilitating people's lives and creating comfortable living conditions due to technical achievements and easy access to information. Ukraine has stated its priority of becoming a digital economy: from digital infrastructure to digital skills of citizens and implementation of digital transformation projects, which will facilitate access to information for investors, businessmen and ordinary citizens. It is worth noting that the concept of the digital economy logically intertwines with the concept of libertarianism, because the latter is based on the values and «idea of individual freedom and minimization of the state apparatus», which is possible to realize, while minimizing state influence, the number of authorization procedures through the use of digital mechanisms, which will ensure the fulfillment of the functions of the state in the specified sphere, strengthening the interests of each individual.

Keywords: libertarianism; «the state in the smartphone»; digitalization; digitization; public services.